

İVO ANDRIÇ VE DRİNA KÖPRÜSÜ ROMANI

Ar. Gör Abdurrahman KOLCU*

Giriş: İvo Andriç'in Hayat ve Sanatından Çizgiler

Yugoslav edebiyatının dünyaca ünlü yazarı İvo Andriç, Osmanlı döneminde 1686-1851 yıllarında Bosna eyaletinin merkezi olan, ancak o sırada Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun sınırlarında yer alan Travnik kasabasının Dolaç köyünde 9 Ekim 1892'de doğdu. Zanaatkâr olan babası öldüğünde üç yaşındaydı. Genç yaşta dul kalan annesi, oğlu İvo ile birlikte memleketine, bir Bosna kasabası olan Vişegrad'a, ailesinin yanına taşındı. İvo Andriç koyu bir Katolik olan annesi ve halası tarafından yetiştirildi. Yazarın çocukluğu ve ilk gençlik yılları, Drina ırmağı kıyısındaki bu kasabada geçmiştir. Köken itibariyle bir Hırvat olan Andriç, bir Sırp olarak yaşamayı tercih etmiştir. İlk okulu Vişegrad'da, liseyi Saraybosna'da, üniversiteyi Zagreb, Viyana ve Krakov'da okudu. Bu üniversitelerde felsefe, Slav tarihi ve edebiyatı öğrenimi gördü. 13 Haziran 1924'te "*Türklerin Yönetimi Altındaki Bosna-Hersek'teki Kültürel Hayat*" adlı teziyle Graz Üniversitesi'nden felsefe doktoru unvanını aldı.

Üniversite yıllarında politikayla yakından ilgilendi, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu sınırlarında yaşayan Slavların kurtuluşunu ve birliğini sağlamaya çalışan *Ulusal Devrim Gençlik Örgütü (Mlada Bosna-Genç Bosna)*'ne girdi. Bu, 1914 yılının Haziran ayında meydana gelen ve Birinci Dünya Savaşı'nın tetikleyicisi olan, Avusturya Veliahdı Ferdinand'a Saraybosna'da yapılan ve ölümüyle sonuçlanan suikastı gerçekleştiren Gavrilo Princip'in bağlı olduğu örgüttür. Bu nedenle, bu

---

* Atatürk Üni. Sosyal Bil. Ens.

suikasttan sonra İvo Andriç de tutuklanmıştır. Bir yıl kadar bir süre tutuklu kaldıktan sonra sürgüne gönderilen yazar, bu süre zarfında Dostoyevski ve Kierkegaard'ın kitaplarını okumuş, 1917'deki afla özgürlüğüne kavuşmuş, yarım kalan üniversite öğrenimine devam etmiştir.

Andriç, 1924'te Dışişleri'nde çalışmaya başladı ve 1941'de büyükelçi olarak emekliye ayrılmasına kadar, Vatikan, Bükreş, Graz, Marsilya, Paris, Brüksel, Roma, Budapeşte, Cenevre ve Madrid'de diplomatik görevlerde bulundu. Son görevi Berlin'de ülkesinin Almanya büyükelçiliği idi. Ülkesinin Almanlar tarafından işgal edilmesinden sonra yurduna döndü. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Belgrad'ta kiraladığı bir apartman odasında yaşadı. Bu dönemde eserlerini yazdı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Komünist Parti'ye katıldı. Yugoslavya Yazarlar Birliği'nin başkanlığını yaptı. 1949'ta Bosna'yı temsilen, Yugoslavya Federal Meclisi'ne seçildi. Bir ressam olan Milica Babiç ile 1959'da evlendi. Karısının 1968'de ölümünden yedi yıl sonra İvo Andriç 13 Mart 1975'te Belgrad Askeri Hastanesi'nde bu dünyadan ayrıldı.

Eserlerini Sırp-Hırvat dilinde kaleme alan İvo Andriç'i, günümüzde Sırp ve Hırvat milliyetçileri kendilerine mal etmeye çalışmaktadırlar. Ana Britannica bu konuda şu bilgileri vermektedir:

“Ağırlıklı olarak Katolik mezhebine bağlı olan Hırvatlar, yazıda Lâtin alfabesini kullanırlar. Sırp ve Hırvatların tarihsel gelişimindeki kopukluğun ürünü olan yazım, telaffuz ve sözcük dağarcığı farklılıklarına karşın, Sırp-Hırvat dili olarak bilinen ortak bir dil konuşulur. II.Dünya Savaşı'ndan bu yana özellikle Sırp-Hırvat dili konuşulan yörelerde nüfusun giderek artan bir kesimi kendisini “Yugoslav” olarak nitelemeye başlamıştır.” (Ana Britannica 1986)

İvo Andriç, yazı hayatına şiirle başladı. 1914'te *Genç Hırvat Lirikleri (Hrvatska Mlada Lirika)*'nin katılımcılarından birisiydi. Savaşın sonu iki kitap yayımladı. Zagreb'de 1918 yılında *“Sürgünden Notlar (Ex Ponto)”*ı tutukluluğunu ve savaş izlenimlerini günlük şeklinde yazdığı *“Kargaşa (Nemiri)”*yı, 1920'de ilk hikâye kitabı olan *“Ali Cercelez'in Yolu” (Put Alije Džerdjeleza)*'nu yayımladı. Bundan sonra üç kısa hikâye kitabı (*Pripovetke, 1924, 1931, 1936.*) daha çıktı. İsidora Sekuliç, İvo Andriç'in kısa hikâyeleri ile ilgili olarak şunları söylemektedir:

“İvo Andrić’in kısa hikâyelerinde Doğu, korkunç, karanlık, şiirsel, gülünç, akıllı gibi bütün özellikleriyle yer alır. Onun hikâyeleri bu nedenle garip bir özgünlüğe, dehşet verici doğrudan anlatıma sahiptir ve yerel renklerle boyanmıştır.”

(http://www.ivoandric.org.yu/html/body_critics_on_andric.html)

İvo Andrić kendisine dünya çapında şöhret kavuşturan önemli eserlerini görevinden ayrıldıktan sonra yazdı. 1945’te, işgal yıllarında yazdığı üç önemli eserini, *Travnik Kroniği* (*Travnička Hronika*), *Drina Köprüsü* (*Na Drini Cuprija*), *Saraybosnalı Kadın* (*Gospodjisa*)’ı yayımlamıştır. Bu üç eser *Bosna Trilojisi* (Bosna Üçlemesi) olarak adlandırılmıştır. Özellikle *Drina Köprüsü* (*Na Drini Cuprija*) adlı eseriyle yazarın şöhreti arttı ve 26 Ekim 1961 tarihinde Nobel Edebiyat Ödülü’nü kazandı. Nobel Ödül Komitesi, eserlerindeki epik güç ve ülkesinin geçmişinden aldığı motifleri ve öyküleri şekillendirmesinden dolayı ona bu ödülü verdiğini belirtmiştir.

Drina Köprüsü ve Travnik Kroniği adlı eserlerinin konusunu Bosna ve onun tarihi oluşturur. *Drina Köprüsü*’nün İngilizce çevirisinin önsözünde William H. McNeil, romanla ilgili olarak şunları söylemektedir:

“(Bu eserden başka) Ne Balkan ve Osmanlı tarihi alanında daha iyi bir giriş, ne de bizimkinin dışındaki başka bir medeniyeti okuyucuya daha ikna edici bir şekilde tanıtan herhangi bir edebi eser biliyorum. *Drina Köprüsü*, heybetli başlangıcı ve sarsıcı sonu arasında Andrić’in sayfaları boyunca Osmanlı dünyasıyla karşı karşıya getiren bir duygusal ve entelektüel bir maceradır. Kısacası *Drina Köprüsü*, olağanüstü bir çalışmadır, bir şaheserdir ve oldukça da sui generis (nevi şahsına münhasır / kendine özgü)’dir.... Uzak Bosna’daki sosyal değişimin Andrić tarafından çizilen bu hassas portresi, ortaya çıkan büyük bir güce sahiptir.”(Andrić, 1977).

Travnik Kroniği, Napolyon’un Travnik’e gönderdiği bir konsolosun, Travnik’te karşılaştığı olayları ve faaliyetlerini anlatan, hem tarihsel plânda, hem de psikolojik incelik noktasında Tolstoyvari bir romandır. Per Jacobsen, “Travnik’teki Üç Vezir” adlı yazısında Travnik Kroniği’yle ilgili kanaatini şöyle ifade eder:

“İvo Andrić’in bu eseri Bosna’yla ilgilidir. Osmanlı yönetimi, olayların arka plânında kat’i bir rol oynamaktan başka, Orta Doğu ve

Balkanlar'da yakın bir şekilde biraraya gelmiş çeşitli dinler ve milletlerin arasındaki karmaşık karşılaşmada aktif bir katılımcıdır da."

(http://www.ivoandric.org.yu/html/body_critics_on_andric.html.)

Yazar, *Saraybosnalı Kadın (Gospojdisa)* ve 1948'de yayımladığı *Nove Pripovetke (Yeni Hikâyeler)* adlı eserlerindeyse çağının insanlarına ve onların sorunlarına eğilmiştir. *Saraybosnalı Kadın* romanının konusu 20. yüz yılın ilk otuz yılında Belgrad ve Saraybosna şehirlerinde geçer. Psikolojik yönü ağır basan bir romandır. Romanda, babasının iflâsı nedeniyle psikolojisi değişen, yaşadığı dünyaca ve insanlarca hayal kırıklığına uğratılmış bir kadının trajik yaşamı ele alınmıştır.

İvo Andriç, 1954'te *Uğursuz Avlu (Prokleta Avilija)* adlı romanı yayımladı. Bu romanıyla tekrar Bosna ve çevresine yöneldi. "*Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında yaşayan İzmirli zengin ve genç Kâmil, Sultan Beyazıt'ın talihsiz kardeşi Cem'in öyküsünden büyülenir. Kendi soyutlaması içinde, kendisinin Cem olduğuna inanır ve onun kötü kaderini paylaşır: Kâmil devletin kurbanı olarak doğmuştur. Cem'in kardeşine suikast yapma ihtirası ile ilgili hikâyesi nedeniyle, Sultan'a karşı bir suikast plânlamak şüphesiyle tutuklanır. İstanbul'da bir hapisaneyeye konur. Burada bir rahip olan Petar'a kendi hikayesini anlatır.*

(http://www.ivoandric.org.yu/html/body_the_dammed_yard.html.)

1960'ta *Lica (Yüzler)* adlı hikâye kitabını çıkardı. İvo Andriç aralarında ünlü *Goya Üzerine Notlar (Zapisi o Goji)*'in de bulunduğu birkaç deneme de yazmıştır.

1975'te, Ömer Paşa Latas (Omer Pasa Latas) adlı romanı yayımlandı. Eser henüz Türkçeye çevrilmemiştir. "*Yazarın ölümünden sonra yayımlanan bu roman, Avusturya ordusundan Osmanlı İmparatorluğu'na kaçan, İslâm dinini kabul eden, 19.yüzyılda ünlü bir Osmanlı devlet adamı ve savaçısı, aslen hristiyan bir Sırp olan Ömer Paşa Latas gibi tarihi bir kişiliğin biyografisidir. Yenilikçi Sultan Abdülmecit, İmparatorluğun reformlarına (Tanzimat'a) tepki gösteren muhafazakar tımarcılarını bastırmak için Ömer Paşa Latas'ı gönderir. Bununla birlikte Andriç, Ömer Paşa'nın tarihi durumundan çok insani dramıyla ilgilenir."*

(http://www.ivoandric.org.yu/html/body_omer_pasha_latas.html.)

Andriç'in eserleri Almanca, Fransızca, İngilizce, İtalyanca başta olmak üzere, 30'dan fazla dile, bu arada Türkçeye de çevrildi. Andriç'in

bu romanları onu dünyaca ünlü bir yazar yapmaktan başka Yugoslav edebiyatının da dünyaya açılmasını sağlamıştır.

İlk dönem eserleri felsefi düşüncelerle yüklü lirik eserlerdir. Daha sonra eserlerine yettiği yer olan Bosna’yı konu edindi. Bosna’nın çeşitli milletlere ve dinlere mensup insanlarını ve onların yaşama biçimlerini, ilişkilerini, çatışmalarını, tutku ve özlemlerini, efsanelerini, ülkülerini ve bunların tarihsel süreç içindeki değişimini anlatmıştır. Eserlerinde Kierkegaard kötümserliği ve kişisel soyutlama hâkim duygulardır. İvo Andriç, eserlerinde psikolojik tahlillere geniş yer veren usta bir yazardır. Ayrıca yazar, iyi bir gözlemci ve Avrupa ve dünya kültürüne sahip bir entelektüeldi.

a. Eserleri:

Ex Ponto (Sürgünden Notlar), 1918.

Nemiri (Kargaşa), 1920.

Put Alije Djerceleza (Ali Cercelez’in Yolu), 1920.

Pripovetke (Hikâyeler), 1924.

Pripovetke (Hikâyeler), 1931.

Pripovetke (Hikâyeler), 1936.

Travnička Hronika (Travnik Kroniği, Bosna Hikâyesi), 1945.

Na Drini Cuprija (Drina Köprüsü) 1945.

Gospodjisa (Saraybosnalı Kadın), 1945.

Bife Titanik (Titanik Barı), 1950.

Znakovi (İşaretler), 1951.

Na Suncanjoj Strani (Güneşli Tarafta), 1951.

Na Obali (Sahilde) 1952.

Pod Grabicem (Tahtaların Altında), 1952.

Zeko, 1952.

Aska i Vuk (Aska İle Kurt), 1953.

Nemirna Godina (Huzursuz Yıllar), 1954.

Lica (Yüzler), 1953.

Prokleta Avlija (Uğursuz Avlu), 1956.

Omer Pasa Latas (Ömer Paşa Latas), 1975.

b. Türkçede Yayımlanan Eserleri

Bosna Hikâyeleri, Çev. Zeyyat Selimoğlu, Varlık Yayınevi, 1965, 108 s.

Drina Köprüsü, Çev. Hasan Ali Ediz, Nuriye Müstakimoğlu, Altın Kitaplar Yayınevi, İst., 1962, 412 s.

Irgat Siman, Çev. Adnan Özyalçiner, İlhami Emin, Cem Yayınları, 1983, 244 s.

Travnik Günlüğü, Çev. Tahir Alangu, İletişim Yayınları, İst, 1999, 500 s.

Uğursuz Avlu, Çev. Aydın Emeç, Ağaoğlu Yayınevi, 1964, 174 s.

Ver Elini Çocukluk!, Çev. Necati Zekeriya, Koza Yayınları, İst., 1978, 128 s.

c. Drina Köprüsü Romanında Demografik-Sosyal Yapı ve Tarihsel Gelişmelerin Yansımaları

İvo Andriç, orijinal adı “*Na Drini Cuprija*” olan Drina Köprüsü romanını Belgrad’da 1941 Temmuz-1943 Aralık arasında yazmış ve 1945 yılında yayımlamıştır. Yazar bu romanın da büyük katkısıyla 1961 yılında Nobel Edebiyat Ödülü’nü kazanmıştır.

Drina Köprüsü romanı, Drina Irmağı kıyısındaki Vişegrad adlı bir kasaba ve o kasabada yapılan bir köprü etrafında gelişen, birbiriyle doğrudan veya dolaylı bağlantıları bulunan birtakım olayları anlatır. Kıyısındaki kasabanın ve üzerindeki bir köprünün anlatıldığı Drina, Tara ve Priva akarsularının birleşmesiyle meydana gelen, 346 km uzunluğunda ve Sava Irmağı ile birleşen bir ırmaştır. Kaynaklarda, sularının Mart-Nisan ve Kasım aylarında arttığı ve Yugoslavya’daki bütün ırmak sistemlerinden daha fazla hidroelektrik potansiyeline sahip olduğu belirtilmektedir. Yazar, romanın ilk bölümünde bu ırmağı, Vişegrad kasabasını ve Drina Köprüsü’nü, adetâ, bir kitleye herhangi bir yerin tarihini, sosyal değişimini ve fiziksel özelliklerini anlatan bir turist rehberi edasıyla, genel bir şekilde okuyucuya tanıtır. İlk sayfa da bu nehrin ve Vişegrad kasabasının tasviriyle başlar:

“Drina daha çok, sarp dağlar arasındaki dar boğazlarda ya da derin uçurumlar içinde akar. Ancak birkaç yerinde kıyıları geniş vadiler halinde açılır; her iki kıyısında da insanların yaşamasına ve tarıma elverişli, bazen düz bazen dalgalı ama bereketli ovalar oluşturur.

Bu ovalardan biri de burada, tam Drina’nın Butko kayalarıyla Uzanviçka dağlarının arasındaki dar boğazdan ani bir dirsek yaparak ortaya çıktığı noktada Vişegrad’da bağlar.”(Andriç, 1975, 17)

Ardından yazar Drina Köprüsü’nü, onun özelliklerini ve yapımıyla etrafında oluşan inançları anlatır. Kasabada Rzav adlı bir ırmak daha vardır ve *“kasabanın sonunda Drina’ya dökülür.* Bu Rzav Irmağı’nın üzerinde de tahtadan bir köprü vardır, ancak kasaba halkı *“köprü üstünde”* deyince Drina üzerindeki taş köprüyü düşünür. Bu 250 adım uzunluğunda ve 10 adım genişliğindeki *“köprüünün tam orta yerinde birbirine eşit iki teras biçiminde genişler. Bu teraslar ortadan geçen araba yolun iki katı genişliğindedir. İşte köprüünün bu bölümüne “Kapiya” derler.”* [Bu kelimenin Türkçe ‘kapı’ kelimesinden gelmesi muhtemeldir.] Drina köprüsünü çevredeki köylerden biri olan Sokoloviç köyünde doğan Sadrazam Sokollu Mehmet Paşa yaptırmış, *“Köprüyü Mimar Rade yapmıştır.”* Köprüyle ilgili birtakım anlatılar da bu arada zikredilir.

Yazar köprüyü Mimar Rade’nin yaptığını söylemektedir, ancak gerçekte Drina Köprüsü’nün mimarı, Mimar Sinan’dır. Bunun dışında Drina Köprüsü’yle ilgili diğer veriler doğrudur. Romanda önemli bir yeri olan ‘Kapiya’ İslam Ansiklopedisi’nin Drina Köprüsü maddesinde şu şekilde tanıtılır:

“Kitabe Köşkünün tam karşısında yine kademeli bir çıkma üzerinde bir dinlenme sofası yar alır. Taş sedirli bu dinlenme sofası, eski fotoğraflardan anlaşıldığına göre 1949-1952 restorasyonunda ihya edilmiştir.” (TDVİA 1994).

İlk bölümün betimsel anlatımı ikinci bölümden itibaren terk edilmeye başlanır. Yıllardan 1516 yılı, aylardan Kasım’dır. Bosna’nın doğu köylerinden belli sayıdaki Hristiyan çocuklarını toplayan kervan, onları *“parlak ve korkunç İstanbul’a götürmek üzere”* Drina kenarındaki bu kasabada konaklar. Çocukları götürülen anneler kıyıya kadar kervanı takip eder ve çocuklarına son kez olsun seslenirler ve arkalarından ağlarlar. Bu durum, kervanın salla karşı kıyıya geçişine kadar sürer. Bu kervanla birlikte gidenlerden biri de Sokoloviç Köyü’nden 10 yaşındaki bir esmer çocuktur. Yıllar sonra o esmer çocuk Sadrazamlığa kadar

yükselir ve ihtiyarlayınca, oradan ayrılmasının verdiği, “*hayatının ona getirdiği çeşitli acı ve mutsuzluklardan bambaşka bir şey olan*” bir “*maddi acıyı*” gittikçe daha çok hissetmeye başlar ve “*çeşitli acıların toplandığı salı kaldırılacak, bu sarp ve ıssız kıyıları, ırmağın kestiği yolları bir köprüyle birleştirecek olursa, belki bu acıdan kurtulabileceğini*” (Andriç 1975, 34) düşünür.

Vezirin kararını verdiği yılın ilkbaharında arabalar, çeşitli araçlar ve çadırlarla birlikte çok kalabalık bir kabile, başlarında, acımasız, sert, katı yürekli vb sıfatlarla anılan Abid Ağa ve yardımcısı Mimar Tosun Efendi olmak üzere kasabaya gelir. Abid Ağa halka, kasaba meydanında köprü yapımı ile ilgili sert bir konuşma yapar. Ormandan ağaçlar kesilir, kütükler taşınır, kayalar parçalanır ve inşaata başlanmış olur. Sonbahar gelince Abid Ağa kasabanın ileri gelenlerini tembihleyip gider ve ertesi yılın ilkbaharında yanında yine Tosun Efendi’yle görünür. Dalmaçyalı taş işçileri de gelmiştir. Abid Ağa bu arada halkın işgücü ve hayvanlarından da yararlanır. İşçilere ve halka iyi davranmamaktadır. Üçüncü yılın sonbaharında Abid Ağa inşaatın uzamasından, işçilerin gerektiği gibi çalışmamasından şikâyetçidir. Köprü inşaatında çalışmaktan memnun olmayan Hristiyan köylüleri de geceleri bir yerel bir müzik aleti olan “*gusla*” çalan bir Karadağlı’nın etrafında toplanır. Çevre köylerin birinden gelmiş olan Radisav, etrafındakilere, köprü’nün Hristiyanların yararına olmadığını, inşaatı sabote etmelerinin gerektiğini anlatır ve oldukça da etkili olur. Geceleri gizli gizli inşaata gidip, ona zarar vermeye başlarlar. Bir yandan da inşaata zararı “*su perisi*”nin verdiğini yayarlar halk arasına. Yine onların çıkarttığı söylentiye göre, Abid Ağa köprü’nün temelini Stoya ve Ostaya adlı ikiz kardeşi öldürmeyecek olursa, periler inşaata zarar vermeyi sürdüreceklerdir. Gerçekte bu söylentiye inanmayan Abid Ağa, seymenlere onları arama emrini verir Bu sırada hamile, kekeme ve aptal bir kız, ikiz çocuk doğurur. İki çocuk da ölür, onları gömerler, kendisi ise doğumdan üç gün sonra uyanır ve ortada dolaşan ikiz çocuk söylentisine uyarak çocuklarını aramaya inşaata gelir. David Norris eserde yer alan bunun gibi efsanelerle ilgili olarak şöyle düşünmektedir:

“Anlatıcı, Vişegrad’da geçen başarılı çocukluk döneminin sayesinde orada söylenen efsaneleri anlatır, örnek olarak, köprüde iki çocuğun hapsedilmesi hikâyesi. Bu hapsedme işi, köprü inşaatı üzerinde gündüzün yapılan çalışmayı geceleyin harabeden ruhu teskin etmek için ona çocukları kurban etmedir. Kasabalılar köprülerinin yegâne olduğunu söyler ve yüz yıllardır anlatıla gelen efsane, kasabalıları köprüye bağlar ve onların toplumunun ayırıcı özelliğini vurgular. Anlatının sürekli tekrarlanması toplumsal kimlik duygusuna katkıda bulunur; ancak,

toplum, anlatıcının ifade ettiği tarihsel ayrıntıları korumaya ilgisizdir.” (http://www.ivoandric.org.yu/html/body_critics_on_andric_html).

“*Su perisi*” söylentisinden canı sıkılan Abid Ağa, söylentilerin artmasından rahatsızdır. Bu söylentilerden biri de periler nedeniyle köprüden vazgeçileceğidir. Bu söylentiler ve inşaatın yeterince ilerlememesi nedeniyle İslamiyeti kabulleri birkaç on yılı aşmayan yeni Müslümanlar da, başarısızlık olarak algılanan bu durum karşısında bir tereddüt içindedirler. Abid Ağa, Seymenbaşı Plevlieli’yi çağırır ve üç gün içinde köprüyü sabote eden veya edenleri yakalamasını, aksi takdirde kendisini kazığa geçireceğini söyler. Bunun üzerine önlemler arttırılır. İkinci günün gecesinde inşaatı sabote eden iki kişiden biri yakalanır, öteki kaçmayı başarır. Bu Radisav’dır. Radisav’ı gece boyunca konuşurmaya çalışırlar. Ertesi gün, pazar günü öğle üstü Radisav, inşaattaki bir barakada, halkın seyredebileceği bir yerde, Çingene Mercan tarafından kazığa geçirilir. Bu infaz, halkı, özellikle Sırları çok olumsuz bir şekilde etkiler. Radisav’ın can verişti ertesi güne sarkar. Abid Ağa, Radisav’ın ölüsünün köpekler atılmasını emreder Mercan’a. Ancak bazı Hristiyanlar buna razı olmazlar ve Çingene Mercan’la sıkı bir pazarlığa girişirler ve anlaşır. Akşam üzeri köpekleri kovarlar ve onu gizli bir yerde gömerler. Radisav’ın infazından sonra Plevlieli garip davranışlar sergilemeye başlar. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

“O gün kendini kazıkta değil de hayatta bulmanın sevinci içinde, herkesin önünde oynamaya başlamasından beri sakinleşememişti. Bütün adaleleri titriyor, yerinde duramıyor, sapasağlam ve davranışlarında serbest olduğunu herkese göstermek için dayanılmaz bir ihtiyaç duyuyordu. Aklına Abid Ağa gelince de (neşesini kaçıran biricik gölge buydu) hazin bir düşünceye dalıyordu. Ama biraz sonra kendinde yeni bir güç hissediyor, parmaklarını şaklatıyor, bel kırıyor, oynuyor, her an yeni yeni hareketlerle kazığa geçirilmediğini kanıtlamak istiyordu. Dansının temposuna uyarak nefes nefese söyleniyordu.

‘Bakın!... Bakın... Böyle de yapabilirim... Şöyle de yapabilirim.’ (Andriç 1975, 72)

İvo Andriç’in “*Aska ile Kurt*” adlı öyküsünde Plevlieli’nin sahnesine benzeyen bir sahne vardır. Bu öyküde kahramanlar hayvan olmakla birlikte diğer bütün argümanlar insanların dünyasından alınmadır ve mesajı da “*sanat ve isteğin her türlü kötülüğü, hatta ölümü yendiği*”dir. Bale okuluna giden bir kuzu olan Aska birgün çiftliklerinden çok fazla uzaklaşır ve içi sisli ormanda kaybolur. Bir süre sonra karşısında bir kurt görür ve içine korku dolar, kurt kendinden emin, avının karşısındadır. Zamanının tükenmekte olduğunu bilen Aska ölüm korkusuyla oynamaya başlar. Avının kaçamayacağını ve onu er geç

yiyeceğini düşünen Kurt, onu seyreder, Aska da hareket üstüne hareket yapar, öykünün sonunda çobanlar gelip Aska'yı kurtarır, Kurt'u öldürürler. Yukarıya ve aşağıya alıntıladığımız ifadeler, ölüm korkusundan kaynaklanan bir oynama eylemini anlatmaları bakımından bir ortaklık taşır. Aşağıya Aska'nın dans sahnesinden bir bölüm alıyoruz:

“Düşten uyanyormuş gibi küçük bir hareket yaptı kızcağz, henüz oyuna benzemeyen ‘stangıl’ talimlerinde geçen ilk oyun hareketiydi bu. Ondan sonra hemen bir ikincisini üçüncüsünü yaptı. Ölümüne mahkum edilen bir vücuttan çıkan ağır vücut eğilmeleriydi bunlar, nedir ki, kısa bir süre de olsa kurdu şaşırtdı, onu bir an kötü niyetinden alıkoydu. Aska sonra açıldı korkunç bir duyguyla oyuna devam etti, durmamaya karar verdi, durursa, mola vereceği en küçük bir saniyede ölümün gelebileceğine inanıyordu. Adımlarını okulda öğrendiği gibi atıyor, öğretmenin ‘bir - iki, bir - iki, bir -iki’ diyen gür sesini duyar gibi oluyordu.” (Zekeriya, 1975, 10-20).

Abid Ağa, garip davranışları nedeniyle adı deliye çıkan Plevlieli'yi memleketine (Plevlie'ye) götürüp, evine bağlamalarını emreder. Kış gelince de Abid Ağa ve maiyeti Vişegrad'ı terk ederler.

İlkbaharda Abid Ağa gelmez. Birileri vezire (Sokollu'ya), Abid Ağa'nın işçilere para vermediğini ve bu paraları cebine attığını, Hristiyanlara olduğu kadar Müslümanlara da zulmettiğini ve diğer başka kötü uygulamalarını anlatmıştır. Abid Ağa'nın yerine gelen Arif Bey halka selefinden daha iyi davranır. Ancak işlerin gereken şekilde yapılmasını da ister. Köprü'nün yanı sıra Meydan'a çıkan yokuşun başında bir kervansarayın yapımına başlanır. Burada yazar, yakınlardaki bir manastırın başpapazının kutsal kitabına yazdığı notla, Hristiyanların köprüye bakışını aktarır:

“Mehmet Paşa'nın Vişegrad'da, Drina üstüne köprü kurduğu çağ bilinsin. Ağalar ve üzerlerine yüklenen angaryalar yüzünden halk büyük bir korku içindeydi. Deniz tarafından zanaatkârlar getirdiler. Üç yıl inşaatla uğraştılar. Boşuna çok para harcadılar. Suyu ikiye, üçe böldüler, yine de köprüyü kuramadılar.” (Andriç 1975, 77)

İnşaatın üçüncü yılının sonuna doğru bir felâket olur. Büyük bir taş bloku taşınırken sorun çıkar, sorunu çözmeye giden Antoine Usta'nın yardımcısı Arap'ın vücudunun bir kısmı birden düşen bu taşın altında kalır ve Arap ölür. Müslüman ahali Arap için uzun zaman unutulmayan bir cenaze töreni yapar. Beşinci yılda köprü'nün silüeti belirmeye başlar. Hem köprü, hem kervansaray halkın dikkatini çekmeye başlar. Sonunda köprü bitirilir. Halk daha önce onun için söylemiş olduğu kötü sözlerden utanır. Artık herkes sevinçli ve memnuniyet içindedir. İçlerinde bir tek Ahmet Şeta adlı bir erzak tüccarı onlardan farklı düşünür. Onu göre Abid

Ağa'nın titizliği ve sert uygulamaları olmasaydı köprü inşaatı ilerleyemezdi.

O yılın Ekim ayında köprünün açılmasının şerefine bir tören düzenlenir. Şenlikler olur, yenilir içilir. Halk bu sevinç içinde garip davranışlar yapar. Bir çingene çocuğu fazla helva yemesinden dolayı ölür, başka bir çocuk köprünün duvarları üstünde yürümeyi dener. Köprünün Kapiya denilen orta kısmına üstü Türkçe yazılı bir mermer yerleştirilir. Taşın üzerindeki manzum satırların Bâki tarafından yazıldığı söylenir. Hatta Bâki'yle ilgili satırlar da vardır romanda (Ancak kaynaklar bunu doğrulamamaktadır). Köprünün yapılma tarihi 1571 olarak gösterilir. Bir süre sonra Sokollu Mehmet Paşa'nın ölüm haberi gelir ve köprünün yapılmasının heyecanı zamanla kaybolur.

Aradan bir yüzyıl geçer, bu sâkin geçen bir yüzyıldır. Macaristan'daki varlıklarını kaybeden insanlar Bosna'ya gelir, Kervansaray'ın gelirini sağlayan vakıflar da imparatorluğun sınırlarının dışında kalır. Davut Hoca Mütevellî denen kişi git gide güzelliğini ve albenisini kaybeden Kervansaray'ın bakımını ölümüne değin üstlenir. Zamanla tüccarlar da orada kalmak yerine (orada kalmak için vezire bir fatiha okumak yeterlidir), para vererek Ustamuyiç'in hanında kalmaya başlarlar. Drina, ilkbahar ve sonbaharda taşar. Bundan başka 30 yılda bir büyük su baskınları olur. Bu büyük su baskınlarının, yıllar sonra bile halkın hayatındaki büyük etkileri devam eder. Bunlar birer milâd gibidir, bir olayın tarihini anlatırken ‘su baskınından şu kadar sene önce, sonra’ gibi ifadeler kullanır, kaybettiklerini yerine koymak için uzun müddet çalışırlardı. İşte 18. yüz yılın sonlarında böyle bir sel felaketi olur. Suliaga Osmanoviç, gece kışneyen atını susturmak için, seyislerle ırmağın kenarına gider. Suyun yükseldiğini ve köprünün kollarının çamurla tıkanıldığını anlarlar. Böylece kasabalı uyanır. Müslümanlar Müslümanların evlerine, Hristiyanlar ve Yahudiler Hristiyanların evlerine yerleştirilir. Afet farklı dinden olan kişileri biraraya getirir. Suliaga Osmanoviç, Petr Boğdanoviç, Rahip Mihaylo, Mordo Popo, Molla İsmet, Hacı Liaço gibi kasabanın ileri gelen kişileri bir yerde toplanır. Birbirlerine daha önce kasabada olmuş garip olayları anlatırlar. Bu sırada Kosta Banats denilen tüccar ıslanmış ve çamur içinde olduğu halde oraya gelir. Bu kişi gereğinden fazla bir miktarı sermaye olarak kullanmış ve sel yüzünden de hepsini yitirmiştir; takip eden kışı çıkaramaz ve kederinden ölür.

19. yüzyılın başında, 1804'te Sırbistan'da Kara Corc denilen kişinin önderliğinde bir ayaklanma olur. Ayaklanmacılar Vişegrad yakınına kadar gelir ve yaktıkları ateş uzaktan görünür. Hristiyanlar farklı, Müslümanlar farklı bir şekilde bakar bu ateşe. Çünkü her ikisi için

de değişik anlamlar ifade eder bu ateş. Kasabaya güvenliği sağlamak üzere bir birlik gönderilir ve Kapiya'da tahtadan bir karakol kurulur, askerler nöbet tutar. Çaynıçeli Yelisey denen bir papaz her zaman rahatça geçebildiği köprüden geçemez. Yelisey, Sırpların bağımsız olacağını iddia eden bir papazdır. Mile denilen genç bir Sırp da Kara Corc'dan söz eden bir şarkı söylerken Müslümanlarca yakalanır ve ikisi de kazığa geçirilir. Bundan sonraki günlerde şüphelilerin sorguya çekilmesi sürer ve çok azı sağ kalır. Cellatlık işini Hayrettin adlı er yapar ve kısa sürede ünü çevreye yayılır. Köprüde kazığa geçirilenlerin arasına Rahip Mihaylo da girer. Sırbistan isyanı bir süre sonra bastırılır. Kapiya'nın üstüne kurulan tahta karakol da unutulmuş bir ateş yüzünden kül olur. Kapiya'ya bir kahveci yerleşir ve gerek kasabadaki gerekse Kapiya'daki sosyal hayat normale döner.

Yıllar sonra, Veletovlu bir Müslüman birgün Kapiya'da görünür. Orada oturan Müslüman eşrafına Veletov'da olanları büyük bir heyecanla anlatır. Miloş adlı Sırp'ın önderliğinde bir Sırbistan kurulması için padişahla Rus çarının anlaşmalarını ve Miloş'un çetesinden adamların sınır tespiti için geldiklerini söyler. Müslümanlar bu sözlerden huzursuz olur, bir süre sonra köprüden, Saraybosna'ya giden, göçmen Müslüman kabileleri geçer. Kafiledekiler, buradaki Müslümanlara yaşadıkları dehşeti anlatır ve onları uyarırlar:

“Burada oturup gülüp eğleniyorsunuz, ama Stanşevats'da neler olduğunun farkında bile değilsiniz. İşte biz Müslüman topraklarına geçtik.. Ama sizler, sıranız gelince acaba nereye gideceksiniz? Bunu kimse bilmez. Hiçbiriniz de düşünmüyorsunuz.” (Andriç 1975, 120.)

Bu sözler, romanın sonlarına doğru karşılığını bulur.

Saraybosna'da 19.yüzyılın ortalarında 25 yıl içerisinde iki kez veba bir kez de kolera salgını olur. Bu dönemlerde tıpkı ayaklanma zamanlarında olduğu gibi Kapiya'da nöbetçi bekler. Saraybosna civarından gelenleri Tekgöz Salko (Salih isminin bozulmuş şeklidir) veya biraz daha toleranslı olan öteki nöbetçi karşılar, genelde geçmelerine izin vermezler. Böylece köprü ve kasaba, çok yakınlarda meydana gelen büyük olaylara yalnızca tanık olmaya bir süre daha devam ederler.

Drina Köprüsü yalnızca doğal afetlere ya da siyasî, askerî gelişmelere tanıklık etmemiş, aynı zamanda bireysel trajedilere ve sevinçlere de tanıklık etmiştir. İşte Fato'nun öyküsü ilkinde örnektir. Çevredeki köylerden biri olan Velyi Lug'lu Tüccar Avdaga Osmanagiç'in Fato adında şarkılara konu olacak kadar güzel, dillere destan bir kızı vardır. Yine çevredeki köylerden, Nezukalı Tüccar Mustafa Bey Hazmiç'in oğlu Nail bu kızı sevmektedir. Nail'in babası, Avdaga Osmanagiç'in zor durumdaki işlerinde ona yardım eder. Bir süre

sonra Osmanagiç, kızını Mustafa Bey Hazmiç’in oğluna verir. Düğün hazırlıklarına başlanır. Ancak Fato bir ikilemedir. Bir yandan istemediği bir evlilik, bir yandan babasının sözü karşısında ne yapacağını bilemez. Düğünde gelinin Nezuka’ya gidebilmesi için Drina Köprüsü’nü geçmesi gerekir. Köprünün üzerinde atını biraz yavaşlatan Fato bir anda kendini Drina’nın sularına bırakır. Ölüsünü ertesi gün bir balıkçı bulur. Avdaga Osmanagiç, bir daha çarşıya inmez, Mustafa Bey Hazmiç ise ertesi yılın ilkbaharında oğluna başka bir kız alır.

Kara Corc ayaklanmasından 70 yıl sonra “1878 yılı yaz başlangıcında Saraybosna’dan Pripoy’a giden Osmanlı birlikleri kasabadan geçti. Padişah’ın hiç karşı koymadan Bosna’yı bıraktığına artık herkes inanmaya başlamıştı.” (Andriç 1975,.137). Yakınlardaki Plevlie müftüsü yanında birkaç kişiyle birlikte kasabaya gelir. Burada Avusturyalılara karşı bir direnme hareketi hazırlamak için çalışır. Müslümanlara bu yönde çağrı yapar. Gittikten sonra Osman Karamanliya adlı adamını gönderir. Bu işi gerçekleştirmek için çalışmalara girişir. Ancak Mütevelli Ali Hoca denen kişi Karamanliya’dan farklı düşünür, bu durumda yapacak bir şeyin olmadığını söyler. (Okur bir an için bu şekilde düşünen Ali Hoca’nın bir korkak olduğunu düşünebilir, ancak sayfalar ilerledikçe bundan vazgeçer. Üstelik o, daha önce de bahsedilen, kervansarayın bakımını üstlenen Davut Hoca Mütevelli’nin ailesindedir.) Osman Karamanliya Plevlie’ye gider gelir, Kapiya’da Müslümanlarla bu konuyu konuşur, Ali Hoca ile sert bir şekilde tartışırlar. Osmanlı askerleri gelir, burayı savunmak için siperler kazarlar. Ancak Avusturyalılar, yarım saat uzaktadırlar. Karamanliya son bir umut olarak Müslümanları toplamış konuşmaktadır ve Ali Hoca ile bu sırada çok sert ve gerilimli bir tartışma yaparlar. Osman Karamanliya Ali Hoca’yı kulaklarından Kapiya’ya çivileyeceğini söyler, gitmeden önce bunu yaptırır da. Kulağı çivilenmiş halde köprüde acı içinde kıvranan Ali Hoca’yı Avusturyalılar kurtarır. Bu romanın önemli sahnelerinden biridir. Ali Hoca’yı kurtaran askerinin kolunda kocaman bir kızıl haç vardır. İşgalciler Kapiya’da köprünün yapımını anlatan Türkçe yazılı taşın olduğu yere, beyaz bir kağıt asmışlardır. İlân hem Türkçe, hem de Sırpça yazılmıştır. Bu ilânda İmparator halka seslenir:

“Bosna ve Hersekliler

Avusturya İmparatoru, Macaristan Kralı’nın orduları ülkenizin sınırlarını geçti. O, topraklarınızı zorla almak isteyen bir düşman olarak gelmiyor. Yillardan beri sadece Bosna-Hersek’i değil, Avusturya-Macaristan sınırlarını da tedirgin eden kargaşalığa son vermek için dost olarak geliyor.

İmparator-Kral sınırlarında huzuru kaçıran bu kargaşalıkların daha fazla sürüp gitmesine, sefalet ve felaketin kapılarına dayanmasına izin veremezdi. Durumunuz üzerine Avrupa devletlerinin dikkatini çekti. Hep birlikte çoktan beri kaybetmiş olduğunuz barış ve sükunu size Avusturya-Macaristan'ın sağlamasına karar verildi. Mutluluğunuzu candan dileyen Padişahınız Sultan sizi güçlü İmparator-Kralın himayesine bırakmayı uygun gördü.

İmparator-Kral bu ülkenin bütün evlatlarının aynı kanunlardan yararlanmasını, hepsinin hayatlarının, dinlerinin ve mallarının korunmasını istiyor.

Bosna-Herseklieler, büyük bir sevinçle Avusturya-Macaristan'ın şanlı bayrağı altına girin, askerlerimizi dostça karşılayın. Kanunlara boyun eğin, işlerinize dönün, emeğinizin ürünleri korunacaktır.” (Andriç 1975, 148-149).

Ali Hoca büyük bir şok içindedir:

“Hoca bunları kesik kesik, kelime kelime okuyor, hepsini anlamıyor, ama her sözcüğü ona acı veriyordu. Bu bambaşka bir acıydı. Yaralı kulağının ve başının sızısına benzemiyordu. Ancak ‘imparator’ sözcüğü ona anlattı ki..... artık ailesi ve yakınları mahvolmuştur. Hem de tümüyle mahvolmuşlardı. Yalnız garip bir biçimde... Gözler görüyor, ağızlar konuşuyor, insan yaşamaya devam ediyor, ama hayat, gerçek hayat kalmıyordu. Yabancı bir imparator onlara el koymuş, yabancı bir dinin yönetimi altına girmişlerdi. Bu sözlerden ve bu bildirilerden bu anlaşılıyordu. Hele göğsüne kurşun bir gülle gibi yerleşen bu ağrı, onu daha açık bir biçimde anlatıyordu. Ve bu insanoğlunun duyabileceği acıların en ağrısı, en kötüsüydü.” (Andriç 1975, 149).

Yazarın Sokollu'nun duyduğunu söylediği maddi acının bir benzerini duymaktadır Ali Hoca. Daha sonra kalkıp evine gider.

Halkı tarafından çok sevilen bir kişi olan Rahip Nikola, defterine kasabada olan önemli olayları yazan birçok kitap sahibi Müderris Hüseyin Efendi, Müslümanların yardımına koşan Molla İbrahim, sel olayında dedesi Hacı Liaço'nun adı geçen Hahambaşı Davit Levi, teğmenin talimatı üzerine bir sabah Kapiya'da Avusturyalı Albay'ı beklemeye koyulurlar. Geldiğinde ondan barış içinde yaşamalarına ve hayatlarını namuslu yollardan kazanmalarına izin verilmesini isterler. Albay onlara güvence verir. Bu kısa görüşmenin ardından alışık olmadıkları bir durumu yaşayan bu kişiler, evlerinin yolunu tutarlar.

Roman boyunca kasabada farklı özellikleri ve hikâyeleri olan kişiler anlatılmıştır. Şemsi Brankoviç adlı kişi kasabada işgal sonrasında meydana gelen değişimleri onaylamayan ve onlarla bağ kurmayan tek

kişidir. Bir tek cuma namazlarına iner kasabaya. İşgalin üçüncü yılında sebepsiz yere ölür. Kasabada yeni insanlar görünür. Çek, Alman, Macar v.b. milletlerine mensup memurlar gelir, çeşitli bayındırlık işleri yaparlar. Bu arada Sokollu'nun yaptırdığı kervansarayı da yıkarlar, ancak köprüye dokunmazlar. Yeni yönetim hemen her şey için bir yönetmelikle gelmiştir. Halkın yaşama biçimi ve kasabanın görünümü değişir. Kasaba aydınlatılır. Kapiya'da yabancı kadınlar görünür.

Milân Glasiñanin, Sırbistan ayaklanmasında kasabaya gelip yerleşen Nikola Glasiñanin'in oğludur. Kumar tutkusu olan Milân, Ustamuyiç'in hanında sürekli kumar oynar. Bir gün yabancı biri gelir. 31 denemeli kumar oyununu oynarlar, yabancı kazanır. Birkaç gün oynamaya devam ederler, yine yabancı kazanır. Daha sonraki günlerde bu böyle devam eder. Milân, kumar oynamamaya karar verir. Ancak yabancı onun evine gelir ve Kapiya'da oynamaya başlarlar. Milân, paralarını, hayvanlarını, evlerini, tarlalarını, kaybeder. Kaybetmediği bir canı kalmıştır. Sonunda yabancı, aldığı herşeye karşılık olarak onu da ister Milân'dan. Milân bunu da kabul eder, kazanırsa bütün kaybettiklerini alacak, kaybederse kendisini köprüden Drina'nın sularına bırakacaktır. Milân, bu son eli de kaybeder ve köprüden atlamayı kabullenir. O an herşeyin bittiğini ve kumar tutkusunun onun yaşamına mal olduğunu anlar. Bu sırada bir rüzgar çıkar, köprü sallanır, yabancı kaybolur. Milân eve zar zor gelir. İki ay yatakta yatar, öleceğini düşünürler, Hatta Rahip Nikola bile onu kutsamaya gelir. Fakat Milân iyileşir ve başka biri olur, kumar tutkusunu kaybetmiştir. Milân'ın kumar oynadığı gecenin ertesi günü cumartesidir. Kapiya'da Yahudiler toplanmışlardır. İçlerinden biri, Bukus Gaon, kumar oynanan yerin yakınında bir altın bulur ve kumar oynamaya başlar, kazanır, daha sonra kasabayı bırakır ve aradan on dört yıl geçmesine rağmen kendisinden haber alınmaz.

İşgalin 4. yılında her şey bir dereceye kadar yatıştır, yerli yerine oturur. Ancak “*Türklerin zamanındaki o tatlı ve sakin yaşam yoktu.*” (Andriç 1975, 186). O yıl yeni hükümet Bosna-Hersek'te zorunlu askerlik uygulamasına ve her eve bir numara verilmesine karar verir. Elli yıl önce Padişah, Avrupalılar tarzında eğitim görmüş, düzenli bir ordu kurmaya karar verdiği zaman, hemen isyan bayrağını çekerek çarpışmışlardı. Çünkü Hıristiyanlar gibi giyinmek, göğüslerinin üstünde bir haç gibi çaprazlama kayışlar takmak istemiyorlardı. Fakat şimdi, aynı üniformayı giyecekler, üstelik de yabancı bir dinden, yabancı bir hükümete hizmet edeceklerdi. Bu konuyu tartışmak üzere kasabanın bilgili ve okumuş Müslümanları bir Mayıs günü Kapiya'da buluşurlar. Aralarında Ali Hoca ve Müderris Hüseyin Efendi de vardır. Burada Ali Hoca'nın tavsiyelerine uyararak pasif direnmeyi seçerler. Hükümetin bütün emirleri ve korkutmalarına bakmayarak, bu numaralı levhaları, (her eve

bir numara verilmiştir) ya görülmeyen yerlere, ya da tersine asarlar. Bazen evlerini badana ederken yanlışlıkla olmuş gibi bu levhaları da boyarlar. Direnişin gizli ama ciddi ve şiddetli olduğunu gören hükümet de hoşgörüyü davranır ve kanunu bütün şiddeti ile uygulamaktan kaçınır.

Bu olayların üzerinden iki yıl geçtikten sonra, asker toplama sorunu çıkar. Sosyal durumu ya da dini durumu ne olursa olsun bütün gençler askerlik görevini yapacaklardır. Doğu Hersek'te açıkça bir ayaklanma baş gösterir. Bu kez Müslümanların yanı başında Sırlar da vardır. Bosna'da örgütlenmiş bir ayaklanma olmaz ama ayaklanma Foça ve Gorajde'den Vişegrad'ın bucaklarına kadar yayılır. İki hafta sonra kasabaya *Streifkorp*s birliği gelir. Bu birlikten iki asker, uzun ve sert geçen kışa bakmayarak Kapiya'da nöbet tutar. Sırayla nöbet tutan askerler arasında Rus asıllı bir asker de vardır. Adı Gregori Fedun olan 23 yaşındaki bu askerin dev gibi bir görünüşü, ancak çocuk gibi bir ruhu vardır. Mart ayının başlarında komutanlık nöbet tutan birliklere bir bildiri gönderir. Sağlam kaynaklardan alınan bilgiye göre, tanınmış haydut Yakov Çakirliya, Hersek' ten Bosna'ya geçmiş, şimdi de Vişegrad civarlarında bir yerlerde gizlenmektedir. Oradan da herhalde Sırp yada Türk sınırına geçmek isteyecektir. Bu nedenle nöbetçilerin dikkatli olması istenmektedir. Bu sırada bahar gelmeye başlar. Tabiatdaki değişimden Nöbetçi Fedun da etkilenmeye başlar. Bir öğle vakti köprüden Müslüman bir kız geçer. Genç kızların henüz örtünmedikleri yaştadır. Çarşıdan döner, yine heyecanlı köprüden geçerken Fedun'a bakar, Fedun da ona. Ertesi gün çarşıda ve köprüde kimse bulunmadığı bir sırada yeniden görünür. Üçüncü gün öğleye doğru, yine geçer. Büyükannesini kasabanın karşısına geçireceğini, ve büyükannesinin geceyi orada geçireceğini ve kendisinin yalnız döneceğini söyler. Altı saat sonra Fedun ve uyuklayan arkadaşı nöbettedir. Kadınla kız geçerler. Ancak kız geri dönmez. Nöbeti devralmaya gelen erler ve Asteğmen Drajenoviç görünür. Nöbetçileri götürür ve ayrı ayrı sorgularlar. Gece boyunca sorgu devam eder. Yakov Çakirliya kaçır, ancak sevgilisi yakalanır ve bütün olayı ayrıntılarıyla anlatır. Köprüden nasıl geçtiklerini, Yakov'a yaşlı kadın elbiselerini nereden bulduklarını tek tek anlatır. Bunun üzerine Fedun da olayı anlatır. Askeri mahkemeye verilmek üzere Saraybosna'ya gönderilmek istenir. Ancak Fedun bunu gururuna yediremez ve tüfeğiyle intihar eder. Gömülmesi de sorun olur. Farklı bir mezhepten oluşu ve intihar etmesi nedenleriyle buna sıcak bakılmaz. Ancak Rahip Nikola bunlara aldırmadan onu gömer. Ertesi sonbaharda Hersek'te ayaklanma durdurulur. Tanınmış birkaç Sırp ele başısı Karadağ'a ya da Türklere sığınır. Arta alan birtakım haydutlar da yakalanır. Bosna itirazsız asker gönderir. İlk gidiş töreninde gençler türkü söyler, anneler ağlar ve üzürlüler, ancak gidenlerin geri dönmesi ve

intibalarını anlatmasından sonra bu kez sükunetle giderler. Daha sonra kasabadaki birlik gider ve tıpkı Kapiya’da bir zamanlar konuşlanmış Osmanlı birliği gibi unutulur.

Avusturya-Macaristan idaresi altında kasabanın yaşamı gitgide farklılaşır. Avusturyalılar, Osmanlılardan daha fazla vergi almaktadır, ancak insanlar bunun farkında değillerdir. Önce askerler, ardından jandarmalar, sonra memurlar ve tüccarlar gelmeye başlar. Bu Francois Joseph çağıdır. Ayrıca kasabaya başka yerlerden gelmiş insanlar da yerleşir. Memur çocukları Kapiya’da yeni oyunlar oynar, yeni yeni kelimeler, adlar kullanırlar. Kasabaya sonradan yerleşmiş bir Yahudi olan Tsaler, bir otel açar. Ama oteli daha çok Lotika’nın oteli diye bilinir. Lotika Tsaler’in baldızıdır. Buraya insanlar bol para harcamak ve Lotika’ya takılmak için gelir, kumar oynarlardı. Lotika’nın otelinin müdavimleri vardır. Eyüp denen birisi onun âşığıdır. Lotika aynı zamanda Tarnovalı akrabalarının sorunlarını çözmek için onlara mektup yazar, para gönderir. Lotika’nın otelinden başka Zaira’nın meyhanesi vardır. Burada Frant Furlan, Sumba, çingene kadın Şaha ve Tekgöz Salko bulunur. Tekgöz, Avusturya işgalinden sonra, kasabaya gelen ilk sirkte dans eden bir kıza aşık olur. Birtakım çılgınlıklar ve delilikler yapar, hapse girer, dayak yer. Onu bu tür davranışlara iten zenginler de onu kurtarmak için büyük para cezaları ödemek zorunda kalırlar. Zenginler meyhanede genellikle ona takılırlar. Bir gün Tekgöz de beraberinde oldukları halde, kızların konuşmaları ve kahkahaları duyulan bir mahalleye girerler. Pâşâ denilen güzel kızın arkadaşlarıyla birlikte bulunduğu bu avludan, Tekgöz’ün ayağının dibine bir çiçek atılır. Bunu farklı bir şekilde yorumlarlar. Bundan sonra zenginler ona bu gerekçeyle takılmaya başlarlar. Meyhane, her gece Tekgöz’e yöneltilen aynı sorulara, ortaya atılan aynı iddialara sahne olur. Pâşâ denilen güzel kız ise, karısının çocuğu olmayan Hacı Ömer gibi çok zengin biriyle evlendirilir. Bir yıl kadar sonra da bir çocuk doğurur. Bundan sonra Mehağa ve Santo Papo gibi zenginler alaylarına yeni malzeme bulmuşlardır. Bir yandan da “*Tekgöz’e bir rhum*” diye içki ısmarlamaktan geri kalmazlar. Onunla ilgili bir hikâye uydururlar. Bir Türk askerinin çocuğu olduğunu ve Bursa’da varlıklarının bulunduğunu söylerler ona. Bir Şubat gecesini Mehağa, Tekgöz’e “*öldür kendini*” der. Daha sonra köprünün iki karışlık ince duvarının üzerinde kimsenin yürüyemeyeceğini iddia ederler. Tekgöz ortaya atlar ve üzerinde ince bir buz tabakasının bulunduğu iki karışlık köprü duvarını boyu boyunca geçebileceğini söyler ve duvarın üzerinde yürümeye başlar, Bursa’daki mirası ve Pâşâ’yı düşünür, bir ritim tutturur ve bunu başarır. Bu olay, ona şahit olanların ve onu duyanların belleğine kazınır. Yazar köprünün kasabadaki insanların hafızasının önemli olaylara ve anlara mekânlık

yaptığını söylemek ister. Bunu romanın başından sonuna kadar devam ettirir.

“*Sarı boyalı Avusturya arabalarının köprüünün üstünden ilk geçtiği günden bu yana yirmi yıl kadar olmuştu....*” (Andriç 1975, 244). Bu bir barış ve maddi gelişme çağıdır. Ama bir ilân bu havayı dağıtır. Avusturyalılar, işgal ilânını astıkları yere yeni bir ilân asmışlardır. Bu ilân beyaz bir kağıt üstüne ve etrafı kalın siyah bir çizgiyle çevrelenmiştir. İmparatoriçe Elizabeth’in Cenevre’de iğrenç bir suikasta kurban gittiğini anlatan ve imparatorluğun etrafında kenetlenmesini isteyen bir yazıdır bu. İmparatoriçe’yi Lucceheni adlı bir İtalyan anarşisti öldürmüştür. Vişegrad’a yerleşmiş ve burada evlenmiş, İtalyan müteahhit Pietro Sola etrafındaki insanlara katille hiçbir ilişkisinin olmadığını, kendisinin bir tavuğu bile kesemeyeceğini anlatır. Kasabanın çocukları ise ona anarşistin adını lâkap olarak takarlar. Bir süre sonra çocuklar daha eğlenceli bir iş bulurlar ve bundan vazgeçerler. Bu arada Müderris Hüseyin Efendi de anarşistlerin kimler olduğunu anlatır, onlar dünya var olalı beri vardılar, hemşerisi Sokollu Mehmet Paşa da dilenci kılığındaki bir anarşist tarafından öldürülmüştür.

Avusturyalılar çalışmalarının kapsamına köprüyü de alırlar. 1900 yılında köprüye vinç aletleri yerleştirilir. Suyun akıntısı kesilir, tamirat yapılır. Köprüünün karanlık oda denilen yeri açılır. Çevredeki çocuklar, bu odanın içinde bir Arap’ın yaşadığına dair bir inançla bunu izlerler. Ancak içeriden yalnızca güvercin pislikleri çıkar. Bu sürede insanlar Kapiya’ya oturmazlar. Bunun yerine Lotika’nın oteline ve Zaria’nın meyhanesine giderler. Ali Hoca’nın anlatıldığı satırlar bunun arkasından gelir. Aradan geçen zaman, onu, biraz daha yaşlanmış ama görünüşte çok fazla değişmemiş olarak karşımıza çıkarır. Yirmi yıl içinde üç kez evlenmiş on dört çocuk sahibi olmuştur; hastadır ve hap kullanmaktadır. Köprü tamiratının sürdüğü günlerde dükkânın önünde oturan iki kişiyle konuşur ve köprüye dokunulmaması gerektiğini söyler. Kasaba meydanındaki iki çeşmenin suyunun zararlı bulunması üzerine kaynağının değiştirilmesini de iyi karşılamaz. O sudan abdest alınamayacağını söyler.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, “*Doğu Demiryolları*” denilen bir proje uyarınca Vişegrad’a da demiryolunu getirir. Demiryolu insanlara zaman kazandırmaktadır. Vişegradlılar yeni bir şeyle karşılaşan bütün insan topluluklarının yaşadığı serüvene benzer bir serüveni yaşar tren karşısında. Ticaret, köprüden demiryollarına kayar. Öyle ki önceden malların üzerinden taşındığı bazı yolları otlar basar ve kaybolmaya yüz tutar. Ancak bunların yazarı şu ifadeyi de yazmıştır:

“*Kusursuz bir anlayışın ve büyük bir sanatın eseri olan köprü ise.... ihtiyarlık ve değişiklik nedir bilmeden, geçici şeylerin kaderini*

paylaşmadan, yine her zamanki gibi o ölümsüz gençliği içinde uzanıyordu.” (Andriç 1975, 261).

1903’te Sırbistan Krallığı başka bir sülâlenin eline geçer. 1908’de Abdülhamit devrilir, Saraybosna’da çeşitli siyasi partiler ve örgütler kurulur. Bu örgütler kasabalara ve dolayısıyla Vişegrad’a kadar uzanırlar. Sosyalizm ve köylü halkları gibi konular köprüyü geçip kasabaya ve çevresine girer. 1908 yılına ait bir günde mahalli hükümetin memurlarından Dragon, daha önce iki ilânın asıldığı yere yeni bir ilân asar. Önceki ilânların aksine bu ilânın Türkçesi yoktur, sadece Sırpça yazılmıştır. İlânın Türkçesinin olmaması içeriği hakkında onu okumayan insanlara bir fikir verebilir. Bu ilânda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun işgalini ilhaka dönüştürdüğü anlatılır. Bildiri yırtılır, atılır. Bir süre sonra tekrar asılır. Birkaç Sırp tutuklanır. Aynı yılın Ekim ayında Avusturya ordusu gelir ve köprünün sütunlarının birine 1 metre karelik bir delik açar ve içini patlayıcıyla doldurur. Bir savaş durumu olduğunda ve gerektiğinde köprünün havaya uçurabilmesi için, patlayıcılar elektrik teliyle kıyıya ve komutana bağlıdır. Köprünün böyle bir tehlike altında bulunmasına üzülen Ali Hoca, Viyana ordusunda görevli Tsirniçeli Mustafa Bey ile konuşur. Ondan bu hareketin anlamını açıklamasını ister, ama pek bir şey öğrenemez.

İlhak krizi çabuk geçer. Kasaba ticari açıdan sıkıntılı bir dönemdedir. Mallar durmadan artmakta alım gücü azalmaktadır. İhtiyarlar, Türklerin dönemindeki tatlı hayatı özlemektedir. Kapiya’daki kahveci diğer kahveciler gibi bir gramafon alır. Türk marşları, Sırp marşları ve Viyana operetleri çalar. Kasabanın ağaları ve beyleri Türk-İtalyan Savaşı’nın seyrini takip için Kapiya’ya giderler. İtalyan müteahhit Pietro’ya Trablusgarp Savaşı nedeniyle çıkışlırlar. 1912’nin Ekim’in de Balkan Savaşı çıkar. Sırplar bu savaşta zafer kazanır. Vişegrad’a 15 km olan Türk sınırı 1000 km’den daha fazla geriler. Yazar bu savaşın sonucunda Türklerin kaybettiği topraklarla ilgili olarak şu ifadeyi kullanır:

“Rüyada bile sınırlar bu kadar çabuk yer değiştirmezlerdi.” (Andriç 1975, 279).

Doğu ve Batı’yı birleştiren Drina Köprüsü ise işlevini yitirmiştir:

“Tren yolu şehri Saraybosna’yla birleştirdikten sonra köprünün batı dünyasıyla ilişkisinin hiçe indiğini daha önce görmüştük. Şimdi göz açıp kapayıncaya kadar doğuyla da bağlantısı kesilmişti.” (Andriç 1975, 278).

Savaşın sonuçları Müslümanlara çok ağır gelir. Geceleri aynı Kapiya’da Sırplar toplanıp Sırpça şarkılar söylerler. Başka merkezlerde

okuyan yeni bir nesil vardır. Hayatla ilgili yeni görüşlere sahiptirler. Kapiya bu yeni neslin konuşmalarına, tartışmalarına mekânlık eder. Dört yıldır Graz Üniversitesi Doğal Bilimler Fakültesi'ne devam eden, Prag ve Zagreb'te çıkan devrimci dergilerde yazıları yayımlanan, Yanko Stikoviç, tıp öğrenimi gören Velimir Stevanoviç, Zagreb'te hukuk okuyan, Kapiya'da kazığa geçirilen Rahip Mihaylo'nun torunu Ranko Mihayloviç, odun ihraç eden bir fabrikada çalışan Nikola Glasiçanın ve Zorka ve Zagorka adlarında iki bayan öğretmen bu konuşmaları gerçekleştirir. Stikoviç ve Zorka, Zorka'nın çalıştığı okulda birlikte olurlar. Ancak ikisi de bundan pişman olur. Bir akşam yine Stikoviç'in bir makalesini incelemişlerdir Kapiya'da. Herkes gittikten sonra, Stikoviç ve Glasiçanın baş başa kalırlar. İkisinin arası Zorka nedeniyle açıktır, çünkü Glasiçanın, Zorka'yı sevmektedir ve Stikoviç'le Zorka arasındaki yakınlaşmadan rahatsızdır. Bu sırada Toma Galus ve Fehim Bahtiyaroviç, başlanmış bir konuşmayı sürdürerek geçmektedirler köprüden. Konu Bahtiyaroviç'in seçtiği daldır. Galus, doğu dillerini seçmekle yanıldığını ona anlatmaktadır. Galus bir Sırp milliyetçisidir. Konu Sokollu'ya gelir. Kurulacak yeni devlette Sokollu gibi insanların yurtlarında kalıp yükseleceğini, Viyana, Roma veya İstanbul'da yükselmeyeceğini söyler. Galus köprü üzerine de düşünür:

“En büyük uçurumların, en derin ırmakların üstüne köprüler kuracağız. Ve daha güzel daha büyük köprüler kuracağız. Hem bunu yabancı merkezleri esirleşmiş milletleri birleştirmek için değil, kendi topraklarımızı, kendi devletimizi dünyanın öbür yanlarıyla birleştirmek için yapacağız.” (Andriç 1975, 299).

İki kişi sesleri gittikçe azalarak uzaklaşırlar köprüden. Glasiçanın sesli ve olumsuz bir şekilde Stikoviç'in karakterini tahlil eder. Gururunun esiri olduğunu söyler ve konuyu Zorka'ya getirir. Karşılıklı tartışırlar. Sonra iki eski arkadaş ayrı yönlerden köprüyü terk eder.

Aynı gece, kasabada bir otel işleten Lotika, Drina ırmağını seyretmektedir. Son yıllarda açılan bir randevu evi nedeniyle işleri azalmıştır. Önceleri mücadele etmeye çalışmış, ama başaramamıştır. Üstelik başka kahveler de açılmıştır kasabada. Öteki yatırımları da zarardadır. Tarnovalı akrabalarına yardım etmekte zorlanır.

1914 yılında yaz, çok güzel bir şekilde gelir. Santo ve onun dükkanı anlatılır. Tekgöz Salko'ya takıldıkları meyhane günlerinin üzerinden yıllar geçmiştir. O artık yaşlanmış, şişmanlamış ve torun sahibi olmuş bir Yahudi tüccardır. İbro Cemaloviç'e borç verişini anlatılır. Stikoviç'in gitmesinden bir süre sonra, Glasiçanın'le Zorka barışırlar. Ona Amerika'ya gitmeyi teklif eder, ancak o kabullenmez.

Vidovdan Yortusu'nun günü gelir ve her zaman olduğu gibi, Sırp toplumu Mezalin denen yerde bir kır eğlencesi düzenler. Gelenler, Kolo adı verilen halk oyununu oynamaktadır. Bu sırada birden eğlence kesilir. Siyah üniformalı jandarmalar görünür. Jandarma çavuşu insanlara bir şeyler söyler ve onun söylediklerini duyan herkesin yüz ifadesi ve tavrı değişir. Jandarma çavuşunun onlara söylediği şey, Avusturya-Macaristan İmparatoru'nun veliahdı Arşidük Fransua Ferdinand'ın Saraybosna'da bir Sırp tarafından öldürüldüğüdür. Yine beyaz iri puntolarla yazılmış ve geniş bir siyah çizgiyle çerçevelenmiş bir ilân daha asılır Kapiya'ya. Birkaç Sırp hemen tutuklanır. Glasiñanın ve beraberindeki bazı kişiler bu durumda Vişegrad'da kalınmayacağını anlar ve Sırbistan'a kaçmaya karar verirler. Glasiñanın gitmeden önce Zorka ile vedalaşır. Ertesi gün onların kaçtıkları haberi yayılır. Bunun üzerine Avusturyalılar, Sırplarla ilgili her şeyi izlemeye karar verirler. Sırp Kilisesi ve Okul Derneği başkanı ve beraberindeki hatırı sayılır Sırp, Kaymakamla görüşürler. Kaymakam onlara iyi davranmaz. Onlara yardımcı olamayacağını ve yapacak bir şeyin olmadığını ima eder. Ali Hoca'nın dükkanında da bir toplantı yapılmaktadır. Müslüman ahalinin ileri gelenleri Schutz Korps (Muhafız Birliği) ile işbirliği yapıp yapmamayı konuşurlar. Ali Hoca buna karşı çıkar, bunun kendilerinin kullanılması anlamına geldiğini belirtir. Nail Bey'in dışında herkes Ali Hoca'ya hak verir. Köprüde yakalanan bazı Sırp çıkışlar atarak idam edilir. 4-5 gün sonra köprü ve kasaba Sırbistanlı Sırp larca topa tutulur, hiçbir mermi köprünün patlayıcıların bulunduğu sütununa gelmez.

Bombardımanla geçen bu günlerde Müslümanlar Müslümanların evinde, Sırp ların evinde toplanır. İnsanların sosyal yaşamları ortadan kalkar. Ali Hoca'nın evinde ayrıca Muyaga Mutapsiç adlı bir göçmen Müslüman ve ailesi kalır. Mihaylo Ristiç'in evi çarşıdaki tüccarların önemli bir bölümünü barındırmaktadır. Orada bulunanlardan biri çevre köylerden biri olan Okolište'li Petr'in karısıdır. Evinin yandığını ve kocasının öldürülmüş olduğunu ondan saklarlar. Müslümanlar, Sırp lar derken kasabanın Yahudi sakinlerinin durumu da anlatılır. Lotika'nın otele bomba isabet etmiştir. Bunun üzerine sahibinin yazlık evinde bulunduğu bir Müslüman evine yerleşirler. Avusturyalılar, köprünün saldırıya uğraması ihtimaline karşı Sırp ların ileri gelenlerinden bazılarını rehin tutar. Köprüye bir şey olması durumunda öldürüleceklerdir. Bu arada bir Alman birliği de kasabaya gelir, dükkanların açık olması daha önce emredilmiştir. Ancak kimse bombardıman altında dükkanını açmaya cesaret edememektedir. Avusturya çavuşu Ali Hoca'yı bu nedenle tokatlar. Bir süre sonra Demiryolu kesilir, askeri birlikler Drina'nın sağ kıyısından çekilir. Ali Hoca dükkanındadır. Avusturyalılar kasabayı terk etmektedir. Ancak

kasabaya bir sürprizleri vardır. Birden büyük bir patlama olur ve dükkanın bütün eşyaları, malzemeleri karışır. Ali Hoca bayılır. Kendine geldiğinde Drina Köprüsü'nün içinde patlayıcı bulunan 7. sütununun yıkıldığını görür. Dehşet içindedir, hemen eve gitmek ister. Evine gitmesi için bir yokuşu çıkması gerekmektedir. Etrafta Sırp çetecileri dolaşmaktadır. Yolda köprüyü düşünür. Onu yıkan zihniyeti sorgular. Allah'ı düşünür ve yokuşu çıkamadan ruhunu ona teslim eder.

d. Romanın Zaman-Mekân ve Karakter Profili

Drina Köprüsü romanı, bir köprünün ve çevresindeki çeşitli etnik ve dini özellikleri olan insanların yüzyıllarca devam eden ortak yaşamını anlatmıştır. Romanın mekânı, yazarın çok iyi bildiği Bosna'nın Vişegrad adlı kasabasıdır. Bu kasaba, belki bütün Bosna gibi, kozmopolit bir yapıya sahiptir. Sırlar, zamanla Müslüman olan Boşnaklar, oraya yerleşen Türkler ve Yahudiler. Ancak yazar, romanında bu sınıflandırmayı, Sırlar (Hristiyanlar), Yahudiler ve Müslümanlar olarak yapmaktadır. Çünkü orada, insanların daha çok dinleri, onların kişiliğini oluşturmakta, yaşama ve yaşamı algılama biçimlerini belirlemektedir. Romanda toplum önderlerinin, hatırı sayılır kişilerin hep din adamları olduğunu görürüz. Örneğin, Rahip Nikola ve Rahip Mihaylo, Hacı Liaço, Davit Levi, Molla İbrahim.

Romanın zamanı 16.yüzyılın ilk çeyreğinden başlar ve Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 yılına, 20. yüz yılın ilk çeyreğine kadar gelir. Ancak köprünün orta kısmında yer alan ve insanların oturup sohbet ettikleri Kapiya, bizce romandaki zamanın asıl belirleyicisidir. Kapiya'ya köprü bittikten sonra köprünün yapımını anlatan taş bir kitâbe yerleştirilir. Bu aynı zamanda Osmanlı idaresinin simgesi ve hatırasıdır. Avusturya işgalinden sonra yine Kapiya'nın olduğu yere asılan işgal ilânına kadar bu kitâbeden başka herhangi bir yazı yoktur. Kapiya'ya asılan bu ilân yeni bir yönetimi ve dönemi anlatmaktadır. Bu dönem İmparatoriçe'nin ölümünü anlatan iri siyah puntolarla çevrili ilâna kadar sürer. Bu ilândan sonra kargaşalıkların ortaya çıkmaya başladığı bir dönem başlar. Bunu Avusturya Macaristan'ın ilhakını anlatan ve Türkçesi olmayan başka bir ilân izler. Kapiya'daki son ilân ise Avusturya veliahdının ölümünü anlatan ilândır ki bundan sonra tam bir kaos dönemi başlar.

Köprü ve özellikle de Kapiya, kasabalıların biraraya geldiği en önemli yerdir. İnsanların bilincinde önemli bir yere sahiptir. Orada asiler kazığa geçirilmiş, karakollar kurulmuş, kavgalar yapılmış ve sohbetler edilmiş, istemediği bir kişiye varmamak için Fato, oradan aşağıya atlayıp ölmüştür. Tekgöz Salko cesaretini orada göstermiştir. Drina Köprüsü

romanının İngilizcedeki bir baskısının kapağındaki resim ilginçtir. Birbirlerine bakan iki insanın kafası arasında kurulmuş bir köprü şeklindedir bu resim. Bununla köprünün birleştirici rolüne dikkat çekilmiştir. Ayrıca romanın orijinal ismi “Na Drini Cuprija”nın da üzerinde durmak gerekir. Sırpça’da ‘köprü’ anlamında ‘most’ kelimesi kullanılmaktadır. (‘Mostar’ şehrine de adını veren kelimedir bu.) Romanının yazıldığı dönemde kullanımda olmayan ve Türkçe’den Sırpça’ya geçmiş olan ‘cuprija’ yazarın romanını tarihsel bir düzlemde ve anlamda ele aldığını göstermektedir. Ayrıca yazar, 1928’de yayımladığı yine bir köprüyü konu edinen, Jepa Üzerindeki Köprü adlı eserinin orijinal adının “*Most na Zepa*” olduğunu ve *cuprija* kelimesinin kullanılmadığını görürüz. Jepa Üzerindeki Köprü adlı hikâyesi de Drina’nın kollarından biri olan Jepa ırmağının üzerinde kurulan bir köprüyü anlatır. Köprüyü yaptıran tıpkı Drina Köprüsü’ndeki Sokollu Mehmet Paşa gibi, o bölgede doğan, ancak İstanbul’da bulunan Yusuf adlı bir vezirdir. Bu kısa hikâyede, yine Drina Köprüsü romanında olduğu gibi, köprü yapımı halk tarafından ilgiyle izlenir ve bitince de romandakine benzer bir şaşkınlık duyulur.

Bizce romandaki en önemli öge, Drina Köprüsü’dür. Roman bu köprünün yapılışıyla başlar, yüzyıllar içinde köprü ve çevresinde gelişen olaylarla devam eder ve son olarak bir sütunun yıkılmasıyla sona erer. Drina Köprüsü Doğu ile Batı’yı birleştiren, ki yapılma gayesi de budur, bir simge olmanın dışında, ayrıca, Osmanlı Devleti’nin, onu yaptıran Sokollu Mehmet Paşa’nın hatırası ve kasabada yaşayan Türklerin ve diğer Müslümanların yegane anıtıdır. Kutsallık ve simgesel anlam atfedilen bütün yapılar gibi, Drina Köprüsü de ona böyle anlamlar atfedenlerce bir dokunulmazlığa bürünür. Ali Hoca Müteveli Avusturya işgalinden sonra ortaya çıkan hiçbir değişime köprü tamiratına gösterdiği kadar bir tepki göstermez. Köprünün öteki ucu adeta onu ve onun gibileri geçmişe bağlamaktadır. Romanın sonunda bir sütunundan yıkılan köprüyle birlikte Ali Hoca’nın ve onun şahsında bütün Müslümanların geçmişleriyle bağlantıları kopar. Köprünün sütununu yıkan bomba, onların bilincinin somut görünümelerini ortadan kaldırır.

Köprüden başka dikkati çeken bir karakter olarak Ali Hoca’yı görürüz. Osman Karamanliya’nın savaşma teklifini reddedişi, kulağından Kapiya’ya çivilenişi, kollarında kızıl haç bulunan Avusturyalılarca kurtarılışı, Avusturyalılara karşı pasif direnişi öğütlemesi, Avusturya Veliahdı’na yapılan suikast sonrasında, Müslümanların yerli Sırlara karşı Avusturyalılarca kullanılmaması konusundaki görüşleri onu ön plâna çıkarır. Aynı zamanda o, Osmanlı kültürünün ve bilincinin manevi mirasçısıdır. Yazar, romanın sonunda köprünün bir sütununun yıkıldığını gören Ali Hoca’yı öldürerek romanına dramatik bir son vermiştir

diyebiliriz. Yine Drina Köprüsü'nün bir sütununun yıkılması ve hemen sonrasında romanda kendisinden en çok söz edilen ve yarısından sonra hep olayların içinde yer alan farklı bir kumaştan dikilmiş kahramanı Ali Hoca'nın ölümü gibi, psikolojik etkisi büyük iki şok yaratarak savaşın kötülüğünü, insanların yararına olan şeylere karşıtlığını da okuyucuya hissettirmiştir denebilir. Üstelik romanın İkinci Dünya Savaşı'nın en şiddetli dönemi olan 1941 Temmuz-1943 Aralık arasında yazıldığını düşünürsek bu düşüncenin gerçekliğinin olduğunu da görürüz.

Sırlardan Rahip Nikola da farklı bir karakterdir. Aynı toprağı paylaşıyor olmanın vermiş olduğu hoşgörüden fazlasına sahiptir. Molla İbrahim'le iyi dostturlar. Bu dostluk çevredeki insanların birbirlerine yakın olan kişiler için *'hoca ile papaz gibi'* ifadelerini kullanmasına kaynaklık eder. Rus asıllı Avusturya askeri Fedun'un cenazesini her şeyi göze alarak kasabada defneden yine odur. Romandaki hoşgörü ortamını seli anlatan sayfalarda da görürüz. Kasabadaki dini temsilciler, bu felâket karşısında aynı evde toplanır ve ne yapmaları gerektiğini tartışırlar. Ancak bu hoşgörü ortamı isyan ve savaş dönemlerinde direncini yitirir. Kara Corc ayaklanması sırasında büyük sel felâketi olduğunda diğer dini temsilcilerle aynı evde toplanan Rahip Mihaylo Kapiya'da kazığa geçirilir. Türk-İtalyan Savaşı sırasında kasabadaki İtalyan müteahhit Pietro'ya sataşılır. Üstelik bunu yalnız Türkler veya Müslümanlar yapmaz. Köprünün yıkılmasıyla şehri ele geçiren, aralarında yerlilerin de olduğu Sırp çeteciler Ali Hoca'ya sataşılır.

İvo Andriç, Drina Köprüsü romanında Doğu'yu veya Doğuluları anlatan birçok Batı yazarının aksine oryantalist bir bakış açısını kullanmamıştır. Bizce bunun arkasında yatan neden onun bir Bosnalı olmasıdır. Ancak o, bugünün Bosnalısı değildir. Çünkü yazarın yaşadığı 19.yüzyılın sonları ve 20 yüzyılın başlarında Müslüman Boşnaklardan başka, Türkler bugüne oranla daha yoğun ve daha hakim bir şekilde bulunmaktaydılar Bosna'da. Andriç, bizzat komşusu olan insanları, onların yaşama biçimlerini, dini ve kültürel yaşamlarını gözlemleyerek öğrenmenin dışında *"Türklerin Yönetimi Altındaki Bosna-Hersek'te Kültürel Yaşam"* adlı teziyle profesyonel olarak da incelemiştir.

Drina Köprüsü iki ayrı yönetim görmüştür. Osmanlı yönetimi Vişegrad'a döneminin en önemli mimari eserlerinden birini kazandırır. Bu, romanda *"(...) eskiden koca imparatorlukta ancak iki tane var derlerdi"* (Andriç 1975, 18) şeklinde anlatılmıştır. Köprüyü yaptıran Sokollu Mehmet Paşa, kasaba halkının idölü olur. Romanda, Hıristiyanlar ve özellikle Müslümanlar Sokollu'yu kendilerine göre yorumlarlar. Ancak her iki taraf da Sokollu'nun büyük bir zekâ olduğunu kabul eder. Kraliçe

Elizabeth'e yapılan suikastın ardından Müderris Hüseyin Efendi onu hatırlar:

“Çoktan beri yeri cennet olan hemşerimiz Sadrazam Mehmet Paşa! Asaftan daha yetenekliydi ve üç padişaha hizmet etmişti. Bu üstünde oturduğumuz taşı da gücü ve dinine bağlılığı sayesinde yaptırdı. Ama o da anarşistlerin bıçağı altında can verdi. Bütün yetenekleri ve gücüne rağmen buna engel olamadı.” (Andrić 1975, 247)

Sırp milliyetçisi Galus, Fehim Bahtiyaroviç'le konuşurken ona değinir:

“Galus'un sesi çok daha yüksek ve anlamlıydı. Bahtiyaroviç'in böyle anıtlar yaptıran Sokollu Mehmet Paşa'yla Osmanlı yönetimi üzerine söylediği sözleri doğrulamakla birlikte, Sırp milletinin geleceği, geçmişi, kültürü ve uygarlığı üzerine milliyetçi görüşlerini ateşli ateşli anlatıyordu.....

Galus da 'hakkın var' diyordu. 'Herhalde bir dahi olması gerek. Bizim kanımızdan olup yabancı bir imparatorun hizmetinde yükselen ne birinci, ne de sonuncusudur. Biz İstanbul, Roma ya da Viyana devlet adamı, asker, sanatçı olarak bu ayarda yüzlerce insan verdik!.. Milletimizin büyük gücü ve modern bir devlet biçiminde birleşmesinin anlamı budur ki, şimdiden sonra değerlerimiz ülkemizde kalacak...Burada gelişecek ve genel kültüre katkıyı yabancı merkezlerden değil, buradan ve bizim ismimizle yapacak.” (Andrić 1975, 297-298).

İvo Andrić, romanın birçok yerinde genelde yaşamla ilgili gözlemlerine dayanan bazı genel hükümler vermekten kendini alamaz. Anlatılan olayların başında, sonunda veya olayları birbirine bağlarken bunu yapar. Birçok kahramanın ve olayın yer aldığı Drina Köprüsü romanı için bu bir dereceye kadar gereklidir de. Romanın 301. sayfasında bu konu değerlendirilir:

“Büyük adamlar ve büyük yapılar, insan gururunun o boş ve geçici istekleriyle bir ilgisi olmadan, daima tanrısal iradenin onlara belirttiği yerlerde yetişip yükseleceklerdir.” (Andrić 1975,301).

Köprünün gördüğü ikinci yönetimse Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yönetimidir. Osmanlıların Vişegrad'a köprü yapmasına karşılık onlar, kasabaya tren getirirler. Halk kısa sürede bu yeni ulaşım aracına alışır. Hayatın her alanında birçok yenilikler görülür. Köprü eski ticari önemini yitirir. Avusturyalılar, köprüde tamirat yaparlar, onu ışıklandırırılar. Bosna'yı ilhak ettikleri dönemde önlem olarak, 7. sütununa patlayıcı yerleştirirler. Giderken de o sütunu havaya uçururlar. Çünkü onlar için Drina Köprüsü'nün stratejik olanın dışında herhangi bir önemi ve değeri yoktur.

Sonuç

1961 yılında Nobel Ödülü kazanan İvo Andriç'in eserlerinin birçoğu Osmanlı İmparatorluğu ve Türklerle ilgilidir. Makalemize konusunu oluşturan bu romanında Andriç, Drina Köprüsü ve Vişegrad kasabasını model alarak Bosna-Hersek'in tarih içindeki toplumsal ve bireysel yaşantısını örneklemiştir.

Köprü ve kasaba bağlamında bu tarihsel değişim verilirken yazar, romanı tarihsel ayrıntılarla doldurmaz. Mekân olarak Drina Köprüsü ve Vişegrad kasabası üzerinde yoğunlaşırken, romanın zamanını 400 yıl gibi geniş bir süreye yayar. Bu 400 yıl, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yönetiminde geçen son birkaç on yılın dışında Osmanlı İmparatorluğu yönetimi altında geçer. Romanı bir bakıma, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu uzun idaresinin musahabesi olarak da görebiliriz.

Eserde tarihî süreç içinde olayların katmanını objektif bir şekilde ortaya koyar. Demografik yapı yerini zamanla dinsel tabakalara bölünmüş bir halk kitlesine dönüştürür. Çok renkli etnik yapı Müslüman, Hristiyan ve Yahudi insanların toplumsal ve bireysel ilişkilerine dönüşür. Bu coğrafyanın son yüz yıllık tarihi ise başlı başına bir kimlik arayışının görüntüsüdür.

KAYNAKLAR

- Ana Britannica: (1986), Genel Kültür Ansiklopedisi, "Drina Köprüsü", c. 7 Ana Yayıncılık, İstanbul.
- Ana Britannica: (1986), Genel Kültür Ansiklopedisi, "Yugoslavya", c. 22, Ana Yayıncılık, İstanbul.
- ANDRİÇ, İvo: (1962), "Jepa Üstündeki Köprü", Çev. Adnan Özyalçner, R. Cabi, Türk Dili, c.11, nr.126.
- ANDRİÇ, İvo: (1964), Uğursuz Avlu, Çev. Aydın Emeç, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul.
- ANDRİÇ, İvo: (1965), Irgat Siman, Çev. Adnan Özyalçner, İlhami Emin, Cem Yayınları, İstanbul.

- ANDRİÇ, İvo: (1965,), Bosna Hikâyeleri, Çev. Zeyyat Selimoğlu, Varlık Yayınları, İstanbul.
- ANDRİÇ, İvo: (1969), “Sürgünden Notlar”, Çev. Adnan Özyalçiner, İhami Emin, Varlık, c.36, nr.745, İstanbul.
- ANDRİÇ, İvo; (1975), Drina Köprüsü, Çev. Hasan Ali Ediz, Nuriye Müstakimoğlu, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- ANDRİÇ, İvo: (1977), The Bridge on The Drina, Phoenix Fiction Series, The University of Chicago Press, Chicago.
- ANDRİÇ, İvo: (1978), Ver Elini Çocukluk!, Çev. Necati Zekeriya, Koza Yayınları, İstanbul.
- ANDRİÇ, İvo: (1999), Travnik Günlüğü, Çev.Tahir Alangu, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- EYİCE, Semavi: (1994), “Drina Köprüsü”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c. 9, İstanbul.
- ÖZYALÇINER, Adnan, “Değişende Değişmeyen Şairi: İvo Andriç”, Türk Dili, c.11, nr.126, Şubat 1962, s.382.
- ÖZYALÇINER, Adnan: (1969), “Değişende Değişmeyen Şairi: İvo Andriç”, Varlık, c.36, nr.745, İstanbul.
- POPOVIÇ, Neda: (1973), “İvo Andriç 80 Yaşında”, Varlık, c. 40, nr. 794, İstanbul.
- ZEKERİYA, Necati: (1975), Çağdaş Yugoslav Hikâyeleri Antolojisi, Varlık Yayınları, İstanbul.
- www.ivoandric.org.yu
- www.kirjasto.sci.fi/andric.htm
- www.newcriterion.com/archive/18/May00/schwartz.htm